

СІЧЕНЬ

1 січня 1934 року заарештований священик УАПЦ Володимир Хуторянський

Достатньо оголосити війну більшовикам, як на Україні миттю спалахне повстання. На колгоспників більшовикам не доводиться розраховувати, хоча вони популяризують усюди, що, мовляв, більшовики — друзі колгоспників і колгоспник — опора більшовиків. Це — ілюзія, ні більше, ні менше. Будь-який колгоспник встромить ніж у спину першому-ліпшому комуністу за першої можливості.

З агентурного повідомлення

Володимира Хуторянського заарештували за статтею 54-11 — «участь у контрреволюційній організації» — та, звинувативши у приналежності до «Спілки визволення України», нібито організованої Сергієм Єфремовим, засудили до п'яти років таборів. Покарання священик відбував у Дмитровлазі — таборі, створеному для будівництва каналу Москва—Волга імені Й. Сталіна.

Новини з волі Хуторянський отримував через завпошти, який приносив йому неперевірені вартою листи та передачі. Родичам священик надсилав «цілу плеяду розмов про тортури, муки, страждання в таборах».

За словами Володимира Хуторянського, понад половина в'язнів у таборі були українцями (за офіційними даними, кількість арештантів у 1934—1937 рр. у середньому коливалась від 88 до 180 тисяч осіб).

Станом на 1937 рік Володимира Хуторянського етаповано до Соловецького табору, про що свідчить виписана на його ім'я довідка. 9 жовтня 1937 року. Особлива трійка Управління НКВС СРСР Ленінградської області¹ засудила Володимира Хуторянського до

¹ Особлива трійка НКВС — орган позасудового винесення вироків у СРСР. Трійки діяли у 1937—1938 рр. під час Великого терору. Вони формувались на рівні області та склалися з начальника підрозділу НКВС, секретаря обкому партії і прокурора. Часто фігурувала у документах просто як «трійка».

найвищої міри покарання. Священника розстріляли 3 листопада 1937 року в урочищі Сандармох.

Джерела

Хуторянский Владимир Яковлевич // Открытый список: [Електронний ресурс]. *Режим доступу*: <https://goo.gl/bmI9pM>

Шевченко Сергій. Список розстріляних у Сандармосі українців і вихідців з України // Радіо Свобода. — 2012. — 12 листопада. *Режим доступу*: <https://goo.gl/J1Lpzx>

Шаповал Юрій. Справа священника УАПЦ Володимира Хуторянского на тлі сталінського терору // Людина і світ. — 1998. — № 1. — С. 13—19. *Режим доступу*: <https://goo.gl/A9KhKT>

Остання адреса: Розстріли соловецьких в'язнів з України у 1937—1938 роках: В 2 т. — 2-е вид., допрац. і доп. — Київ: Сфера, 2003.

2 січня 1931 року засуджений письменник Клим Поліщук

Поїду і буду працювати; а як посадять, то напишу услонівську¹ поему.

Клим Поліщук про переїзд до радянської України

Клима Поліщука заарештували 4 листопада 1929 року, за деякими даними — через донос дружини Галини Орлівни (Мневської). Саме на її вмовляння у 1927 році родина переїхала з Галичини до радянської України. «Мусив піддатися, бо ж любив я тебе й любив Лесю, і не міг дозволити собі лишатися там самому... Не міг дозволити, хоч знав, які наслідки можуть бути, передчував і у видженнях своїх бачив їх», — писав він згодом у листі до дружини.

У січні 1931 року Клима Поліщука засудили до 10 років таборів, які він відбував на Соловецьких островах.

Про останні роки письменника згадував політв'язень Соловків, історик Семен Підгайний: «Клим Поліщук був зовсім хворий,

¹ УСЛОН (рос.: Управление Соловецких лагерей особого назначения Наркомата внутренних дел СССР) — Управління Соловецьких таборів особливого призначення Наркомату внутрішніх справ СРСР.

з зруйнованим здоров'ям. Був дуже нервовий. Не міг терпіти, наприклад, голосної розмови, грюкання, будь-якого шуму. Говорив дуже поволі, довго й тягуче, часом гублячи нитку розмови. А найбільше любив, притулившись спиною до груби, сидіти й мовчати. Щиро кажучи, своєю присутністю він ще збільшував страшну тугу, яка там панувала».

Клим Поліщук працював у таборі сторожем на складі. Під кінець строку захворів і лежав у госпіталі. 9 жовтня 1937 року Особлива трійка Управління НКВС СРСР Ленінградської області винесла вирок — засудити понад тисячу осіб до найвищої міри покарання. Хворого письменника разом з іншими вивезли з островів і вбили в урочищі Сандармох 3 листопада 1937 року.

Джерела

Качуровський Ігор. Клим Поліщук. З тих, хто повернувся, щоб померти // Радіо Свобода. — 2012. — 29 лютого. *Режим доступу*: <https://goo.gl/sHDJyn>

Коцарев Олег. Фатальна помилка Кліма Поліщука // ЛітАкцент: [Електронний ресурс]. — 2009. — 17 вересня. *Режим доступу*: <https://goo.gl/LdU1Le>

Поліщук Клим (1891—1937): [Біографія і твори] // 1576: Бібліотека українського світу: [Електронний ресурс]. *Режим доступу*: <https://goo.gl/eaHeut>

Підгайний Семен. Українська інтелігенція на Соловках. Спогади 1933—1941. — [Новий Ульм]: Прометей, 1947. — 93 с. *Режим доступу*: <https://goo.gl/SmuxxJ>

2 січня 1935 року заарештований письменник Борис Антоненко-Давидович

Після вбивства радянського партійного діяча Кірова, що сталося 1 грудня 1934 року, Радянським Союзом прокотилася чергова хвиля репресій. У грудні 1934 року було заарештовано та розстріляно ряд українських митців. Бориса Антоненка-Дави-

довича заарештували у Казахстані, де він працював, і етапували до Києва.

У вересні 1935 року військовий трибунал Київського військового округу звинуватив письменника у «націоналізмі» та «контрреволюційній діяльності» і засудив до 10 років таборів. У 1937 році до цього терміну додали ще 10 років.

«Мені довелося побувати тоді землекопом і шахтарем, слюсарем і бухгалтером, фельдшером і секретарем суворого начальника», — згадував Антоненко-Давидович.

Про перебування письменника у таборах оповідав і його товариш Олександр Хахуля. За його словами, бригадир Бакум, «широкий в кістках та досить товстий запорожець, з традиційно опущеними вниз могутніми вусами», та оперуповноважений оперчекгрупи Джабаєв «зустріли» Антоненка-Давидовича у Востоклазі непривітно — подвійні прізвища мали в'язні, які раніше тікали із зони: «Всіма очима дивись, дивись за ним! Це втікач! Король тайги! Для нього лісові стежки, як в'їжджена дорога!»

Після звільнення з таборів Борис Антоненко-Давидович нелегально повернувся до України, однак у 1946 році був знову заарештований та згодом вивезений на вічне поселення до Красноярського краю. Але «вічність» була відмінена ХХ з'їздом КПРС: з 1956 року письменник жив і працював на батьківщині, а у 1957 році з його імені було знято тавро злочинця.

Борис Антоненко-Давидович знову став до літературної праці. Він планував написати книжку про табірний період свого життя. У спогадах Олександра Хахулі зафіксовано, що працівники КДБ, дізнавшись про намір письменника, у 1974 році провели в нього обшук, а один із них попередив: «Ми вас, звичайно, не заарештуємо. Але у нас є інші способи, рівнозначні арештові».

Згодом стало відомо, що інформаторами органів були люди з літературного середовища.

Джерела

Шановал Юрій. Голодомор і репресії в Україні (1932—1934 роки): [Remarks] // UA Historical Encounters — Taking Measure of the Holodomor. NYC, November 5—6, 2013. *Режим доступу*: <https://goo.gl/g3yK9I>